

การสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหา
สมบัติและวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณ์ เกษมสุข¹
Interpretation of Death in the Literature Titled Treasure
Island and The Rabbit Hole Written by Lak Kasemsuk¹

ธิดารัตน์ กาแก้ว², สมิทธิชาติ พุมมา³ และพัชลินจ์ จีรนุ่น^{4*}

Thidarat Kakaew², Samitcha Pumma³ and Phatchalin Jeennoon^{4*}

²สาขาวิชาภาษาไทย

²Thai Languages Section

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

²Faculty of Humanities and Social sciences

²มหาวิทยาลัยทักษิณ

²Thaksin University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณ์ เกษมสุขมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณ์ เกษมสุข และกลวิธีการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณ์ เกษมสุข โดยใช้แนวคิดการสื่อความหมายและกลวิธีทางวรรณกรรมเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ความตาย” ในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณ์ เกษมสุข สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

* Corresponding author: Email address: phatchalinj@hotmail.com

นำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมของลักษณ เกษมสุข เรื่องเกาะมหาสมบัติและวิภวโพรงกระต่าย สื่อความหมายของความตายไว้ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. ความตายคือการหลุดพ้น 2. ความตายคือการย้ายร่าง 3. ความตายคือการเดินทาง และ 4. ความตายคือการหลับฝัน ผู้แตงนำเสนอผ่านกลวิธีอื่นโดดเด่น 2 กลวิธี คือ การสื่อสารผ่านตัวละคร มีทั้งตัวละครเยาวชนที่เป็นผู้เรียนรู้เรื่องความตาย ตัวละครวัยทำงานที่อยู่ในสภาวะของคนอยากตาย ตัวละครพ่อแม่หรือคนรักที่ส่งอิทธิพลให้คนใกล้ตัวอยากตายหรือมีชีวิตอยู่ และตัวละครในสังคมที่ช่วยสร้างความหวังของการมีชีวิตอยู่ ต่อมาคือการสื่อสารผ่านฉาก มีทั้งฉากเมืองสื่อสารถึงพื้นที่แห่งความอ้างว้าง และความหวาดกลัว ฉากบ้านสื่อสารถึงพื้นที่แห่งการเติมเต็มการมีชีวิตอยู่ ฉากเกาะมหาสมบัติสื่อถึงพื้นที่แห่งการแสวงหาสมบัติอันล้ำค่าในชีวิต และฉากการอยู่ในโพรง สื่อสารถึงพื้นที่แห่งกับดักของตนเอง ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความตาย และเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : ความตาย, การสื่อความหมาย, การมีชีวิตอยู่

Abstract

This research article explores the interpretation of death in the Literature titled Treasure Island and The Rabbit Hole written by Lak Kasemsuk, while also examining the strategies employed for conveying and interpreting meaning. Applying concepts of interpretation and literary strategies as analytical frameworks, and utilizing descriptive analysis methods, the study identifies four primary conceptualizations of death in Kasemsuk's works: 1. Death as liberation, 2. Death as bodily transition, 3. Death as journeying, and 4. Death as dreaming. These themes are skillfully presented through two prominent strategies: character interactions and scene depiction. Through character interpretation, diverse perspectives on death are portrayed, including youthful exploration, existential contemplation, and interpersonal influences. Scene depiction further enriches the reader's understanding, with urban settings conveying loneliness and fear, domestic environments symbolizing fulfillment, and adventurous landscapes representing life's pursuits and entrapments. This exploration not only deepens comprehension of death's significance but also underscores the value of life, encouraging readers to reflect on mortality and embrace the vitality of existence.

Keywords: death, interpretation, life's pursuits

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วรรณกรรมสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมในยุคสมัยต่าง ๆ ผ่านการถ่ายทอดของผู้เขียน วรรณกรรมไม่เพียงแต่มอบความบันเทิงให้แก่ผู้อ่านแต่ยังสอดแทรกแนวคิดสำคัญบางประการลงไป เช่น วิธีการดำรงชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับบุญบาป การมีชีวิตอยู่ ความตาย กิเลสของมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่สัมพันธ์กับยุคสมัยที่เป็นอยู่ เกิดจากวรรณกรรมสัมพันธ์กับสังคมนั้นเอง ดังที่ตรีศิลป์ บุญขจร (2542: 43) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นคั่นช่องแห่งยุคสมัย เนื่องจากเป็นภาพถ่ายชีวิตของยุคสมัย

น่าสนใจว่า ประเด็นที่นักเขียนมักนำเสนอในวรรณกรรมปัจจุบันมักเป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก ความคิดคำนึงถึงการมีชีวิตอยู่ แม้กระทั่งความตาย เกิดจากสังคมนปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก หลายคนไม่สามารถเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ จึงเลือกที่จะใช้ความตายในการยุติปัญหา ดังที่อนุพงศ์ คำมา (2556: 5) กล่าวว่า ในปัจจุบันสังคมไทยยังคงเผชิญหน้ากับการเจริญเติบโตทางโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี ค่านิยมแบบวัตถุนิยมล้วนส่งผลต่อความเป็นอยู่ของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประชากรบางส่วนไม่สามารถปรับตัวและไม่สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤตที่เข้ามาได้ นำมาซึ่งปัญหาความเครียด ภาวะซึมเศร้า เกิดปัญหาการฆ่าตัวตายซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ประเทศในเชิงเศรษฐกิจ การพยายามฆ่าตัวตายแต่ไม่ถึงแก่ชีวิตยังได้รับความสูญเสียจากการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล การเกิดภาวะแทรกซ้อน ปัญหาสุขภาพจิตของคนในครอบครัวและผู้ใกล้ชิด ในระดับสังคมจัดเป็นการสูญเสียทั้งงานการผลิตและค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล

การนำเสนอประเด็นความตายในวรรณกรรมปรากฏโดยทั่วไป ผลงานของลักษณ เกษมสุขก็มักนำเสนอประเด็นนี้ ปรากฏในวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลจำนวน 2 เรื่องติดต่อกัน คือเรื่องเกาะมหาสมบัติ ได้รับรางวัลวรรณกรรมรางวัลแวนแก้ว ครั้งที่ 11 และเรื่องวิเวกโพรงกระต่าย ได้รับรางวัลนวนิยายรางวัลแวนแก้ว ครั้งที่ 12 เรื่องเกาะมหาสมบัติเล่าเรื่องของคิดซึ่งสูญเสียแม่ไปในวัยสิบสองปี พ่อของเขาก็จมอยู่กับความทุกข์ เขาจึงออกเดินทางเพื่อหลีกเลี่ยงหนีไปจากภาวะอึดอัดนี้ ระหว่างการเดินทาง เขาได้พบปะผู้คนหลากหลายรูปแบบ ทั้งลุงช่างใหญ่ที่รับเขาเข้าทำงาน สอนให้เขาเข้าใจความไม่จริงยั่งยืนของสรรพสิ่ง สองพี่น้องนามว่าศรีบุญและศรี

ครามรวมถึงแม่ของเธอที่ช่วยให้คิดเรียนรู้เรื่องการเกิดแก่เจ็บตาย ครามเป็นเด็กที่ร่างกายไม่แข็งแรง แสดงท่าทีพร้อมที่จะตายอยู่ตลอดเวลา วันหนึ่งครามได้เล่าเรื่องตำนานของเกาะมหาสมบัติแห่งความหวังให้คิดฟัง และบอกว่าเธอเองก็เคยออกตามหา แต่ก็เกือบทำให้เกือบจมน้ำตาย คิดได้ฟังก็รู้สึกไม่พอใจนัก คิดว่าเป็นเรื่องหลอกลวง จนวันหนึ่งคิดได้รู้จักปากของแม่ครามว่า ครามเหลือเวลาอยู่ไม่มากแล้ว คิดจึงรีบเดินทางตามหาเกาะมหาสมบัติเพื่อแก้ไขความขัดแย้งของทั้งสองคน ขณะที่คิดกำลังล่องเรือออกตามหาเกาะมหาสมบัติอยู่นั้น เรือของคิดเกิดล่ม ทำให้เขาหมดสติไปถึงสองเดือน คิดรอดชีวิตเพราะได้รับการช่วยเหลือจากชายผมขาวที่ตามเขาไป เพราะคิดว่าคิดคือเด็กที่ถูกความลับเรื่องเกาะมหาสมบัติ และหวังว่าจะมีคำตอบช่วยลูกของเขาที่กำลังเจ็บป่วยเหมือนกัน คิดกลับไปที่บ้านของคราม แต่ไม่พบใคร เขารับรู้แล้วว่าแม่พาครามไปรักษาตัว หลังจากที่เกิดเกือบตายกลางทะเล เขาก็เข้าใจว่าสมบัติที่แท้จริงคืออะไร และเลือกที่จะเดินทางกลับบ้านไปหาพ่อ

ขณะที่เรื่องวิเวกโพรงกระต่าย เล่าเรื่องของวิเวก ชายที่รู้สึกว่าคุณชีวิตของตนว่างเปล่า เขาอยากละทิ้งตัวเองและอดีตอันขมขื่น จึงคิดฆ่าตัวตาย เขาเข้าไปทดลองทดลองฆ่าตัวตายกับบริษัทแห่งหนึ่ง เมื่อพินก็พบกับลักว้า เขาบอกกับเธอว่า เขาเห็นภาพนิมิตของผู้ชายสามคนที่เขาไม่รู้จักกำลังฆ่าตัวตายอยู่ มีชาล นครธรรพ์ และบริบูรณ์ ทั้งสามคนเคยใช้บริการของบริษัทนี้เช่นกัน วิเวกและลักว้าพยายามออกตามหาชายทั้งสามในภาพนิมิตเพื่อบอกเล่าสิ่งที่เห็นให้ฟัง เริ่มต้นที่ชาล ผู้กำกับชื่อดังที่ตอนนี้เขาไม่ค่อยมีผลงานเหมือนก่อน เกิดจากเสียภรรยาไปและเขารู้สึกเหมือนขาดแรงบันดาลใจในการเขียนบท เขาเคยกินยาฆ่าตัวตายมาก่อน แต่ไม่สำเร็จ ต่อมาคือ นครธรรพ์ นักธุรกิจหนุ่มที่ร่ำรวย แต่กลับหวาดกลัวในความร่ำรวยของตนเพราะคิดว่าเป็นต้นเหตุที่ทำให้หน้าของเขาต้องตาย คนสุดท้ายคือบริบูรณ์ นักการเมืองที่เคยติดคุกเพราะถูกใส่ร้ายจากนักการเมืองรุ่นพี่ ทำให้สภาพจิตใจแปรเปลี่ยนไป เขามีอาการปวดหัวขั้นรุนแรง จนคิดฆ่าตัวตาย เมื่อพบกันแล้ววิเวกก็มั่นใจว่าทั้งสามจะไม่ฆ่าตัวตายอีก วิเวกจึงเลือกที่จะเดินทางตามชายแระว่อนที่เขาพบเห็นเป็นประจำขณะเดินทางไปทำงาน ครั้นการเดินทางในห้วงนิมิตสิ้นสุดลง วิเวกทราบข่าวจากลักว้าว่าชาลฆ่าตัวตายด้วยการกินยา วิเวกจึงหลุดออกจากการหลงลืมตัวตนและกลับมาเป็น

วิเวกคนเดิม ขาลได้ตั้งใจจดหมายให้วิเวก เขาจึงได้รู้เหตุผลที่เขาเห็นภาพนิมิตนั้นว่า อาจมาจากการพยายามฆ่าตัวตายในครั้งแรกของเขา ซึ่งขณะนั้นขาลบังเอิญพบ และได้ช่วยเหลือเขาไว้ ขณะที่วิเวกนอนไม่ได้สติที่โรงพยาบาล ขาลกับนครินทร์ ก็กำลังสนทนาเรื่องการฆ่าตัวตายเช่นกัน จึงอาจทำให้เรื่องเหล่านี้อยู่ในนิมิตของวิเวก หลังจากที่ขาลตายวิเวกก็ไม่คิดจะฆ่าตัวตายอีก แต่ขณะที่เขาเดินทางไปทำงานเขาก็กลับประสบอุบัติเหตุเหมือนกับภาพที่เขาเคยฝันไว้ จนเขาตายในที่สุด

วรรณกรรมทั้งสองเรื่องต่างนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับความตายซึ่งเกี่ยวข้องกับ ทั้งผู้ที่กำลังคิดฆ่าตัวตาย ผู้ที่ตายไปแล้ว และผู้ที่รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความตายของ คนใกล้ชิด ตัวบทนำเสนอให้เห็นบริบทของความตายที่มาจากเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น การสูญเสียคนรัก ความป่วยไข้ ความผิดหวังในชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นปฏิกิริยาทางอารมณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้อง และการเรียนรู้เรื่องความตายที่แตกต่างกันไป น่าสนใจว่า วรรณกรรมทั้งสองเรื่องสื่อสารความหมายเกี่ยวกับความตาย ผ่านกลวิธีทางวรรณกรรมไว้อย่างแยบยล ตัวบทช่วยให้ผู้อ่านทราบสาเหตุของ ความตายของมนุษย์ที่มีหลากหลาย และยังชี้ชวนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการ มีชีวิตอยู่ด้วย ซึ่งน่าจะมีการศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไป โดยที่ผ่านมามีการศึกษาประเด็น ความตายไว้บ้างแล้ว เช่น วาสนา ศรีรักษ์ (2542) ศึกษาความตายของตัวละครเอก ในวรรณคดีไทย ด้านลักษณะการตาย สาเหตุการตาย ความเชื่อเกี่ยวกับความตาย และการสร้างอารมณ์สะเทือนใจจากการตายของตัวละครเอก เป็นต้น นันทวัลย์ สุนทรภาระสภิตย์ (2559) ศึกษาการนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย ระหว่าง พ.ศ. 2475-2556 พบการนำเสนอภาพแทนความตายในมิติของทุนนิยม และสังคมเมือง การผลิตซ้ำเพื่อขับเน้นให้เห็นความเสี่ยงอันเกิดจากวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ผู้คนห่างเหินกัน ภาพแทนความตายที่ถูกผลิตซ้ำนำไปสู่การตระหนักถึงการไร้ ความหมายของชีวิต วรัชยา เลี้ยวเทียนไชย และน้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล (2564) ศึกษา ความตายในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแก้วเรื่องข้างบั้นและกลองตุ๊กตาไล่กับ จดหมายของพ่อ พบการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความตายของผู้ที่เป็นที่รักไว้ 3 ด้าน คือ ความตายคือสังขารของชีวิต ความตายคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ และความตายคือการเดินทางไปสู่โลกหลังความตายอันอบอุ่น นอกจากนี้ สิรินันทา

ทับอาษา (2566) ยังศึกษาความตายในนวนิยายด้วยรัก ความตาย และใจสลายของฮาร์วีย์ มูราคา미 พบว่า ตั้งแต่ช่วงยุคเมจิเป็นต้นมา โลกทัศน์ของชาวญี่ปุ่นมีลักษณะของการกระทบกันทางด้านความคิดอยู่เสมอๆ และเกิดจากปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลให้มีการฆ่าตัวตายขึ้น การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความตายที่ผ่านมาช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายเกี่ยวกับความตายที่หลากหลาย ซึ่งหากมีการศึกษาผลงานของลักษณะเกษมสุขประเด็นการสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายประกอบด้วยก็จะทำให้เราเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่มากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณะ เกษมสุข
2. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณะ เกษมสุข

กรทบทวนวรรณกรรม

สัญวิทยา (Semiology) หมายถึง ศาสตร์แห่งสัญญาณ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัญศาสตร์ (Semiotics) เป็นหลักวิชาการแขนงหนึ่งที่ศึกษาระบบการสื่อความหมาย โดยพิจารณาธรรมชาติของหน่วยสื่อความหมายและขั้นตอนการทำงานของมัน เพื่อทำความเข้าใจว่าความหมายถูกสื่อออกมาได้อย่างไร สัญวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ สัญญาเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวของเรา อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญญาณ เครื่องหมาย ฯลฯ เป็นแนวทางการศึกษาเชิงสังคมหรือความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างผู้ให้และผู้รับสาร ตลอดจนความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรมและความเป็นจริงที่ไม่สามารถแสดงผลเป็นลูกศรหรือเป็นเส้นตรงของกระแสการไหลของข่าวสารสัญญาได้ (พีรณีย์ บุญมา, 2560: 6) ทั้งนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2542: 34-35) ได้แบ่งประเภทของความหมายไว้ 2 ลักษณะ คือ 1. ความหมายโดยอรรถหรือ ความหมายโดยตรง (Denotative Meaning) มักเป็นความหมายที่เข้ากันตาม

ตัวอักษร ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด คือ ความหมายที่ระบุ อยู่ในพจนานุกรม และ 2. ความหมายโดยนัย หรือความหมายแฝงเป็นตัว ความหมาย โดยนัยเช่นนี้เป็นความหมายชั้นที่สอง (Second Order of Signification) หรือ ความหมายระดับลึก ซึ่งในการรับรู้ความหมายประเภทนี้ ผู้ใช้ต้องอาศัยการตีความหมาย ที่บรรจุอยู่ในสัญลักษณ์ที่ตนเองเห็นและไม่จำเป็นว่าการตีความหมายโดยนัยของทุกคน จะต้องเหมือนกันเสมอไป ตัวอย่างการศึกษาเรื่องความหมายผ่านแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ ดังนพจุจ ดันทัฬหายุ (2554) ศึกษาสัญลักษณ์ในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ที่มีเด็ก เป็นตัวละครหลักพบว่า การสื่อความหมายของเด็กระหว่างโลกแห่งความเป็นจริงกับ โลกของสื่อมีส่วนที่ร่วมกันและต่างกัน ส่วนที่ร่วมกันคือการให้ภาพของเด็กที่อยากรู้ อยากเห็น มีความน่ารัก ฉลาด มีความคิดสร้างสรรค์ ร่าเริง และสนุกสนาน ส่วนที่ปรากฏ เฉพาะในโลกของสื่อคือ การเห็นภาพของเด็กที่เรียกร้อย ว่านอนสอนง่าย ยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ดี เชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้ใหญ่ กล่าวได้ว่า ความหมายของเด็กที่ปรากฏ ในสื่อจะเป็นลักษณะของเด็กที่ใหญ่หรือคนในสังคมอยากให้เป็นหรือคาดหวังว่า ควรจะเป็น นั่นคือต้องเป็นเด็กน่ารัก นิสัยดี เก่งฉลาด และเชื่อฟังผู้ใหญ่

ดังนั้น ในการวิเคราะห์การสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรม จึงเน้นการสื่อความหมายในระดับที่สองหรือความหมายโดยนัย โดยจะอาศัยการตี ความหมายที่บรรจุอยู่ในสัญลักษณ์ต่าง ๆ ทั้งการกระทำของตัวละคร บทสนทนา ฉาก ข่าวของเครื่องใช้ เป็นต้น

ขอบเขตของการวิจัย

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร มุ่งวิเคราะห์เนื้อหา/ตัวบท (Textual Analysis) จากวรรณกรรมวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติ วรรณกรรมรางวัลแวนแก้ว ครั้งที่ 11 และวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณ เกษมสุข นวนิยายรางวัลแวนแก้ว ครั้งที่ 12 สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. 2558-2559 โดยอาศัยแนวคิดการสื่อ ความหมาย และแนวคิดทางวรรณกรรม นำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการสื่อความหมายเกี่ยวกับ “ความตาย” ในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณะ เกษมสุขพบว่า ตัวบทสื่อสารความหมายเกี่ยวกับ “ความตาย” ดังต่อไปนี้

1. การสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรม

ความตาย คือการเสียชีวิต อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้จะใช้คำว่า “ความตาย” ในเครื่องหมายคำพูดซึ่งจะเกี่ยวข้องกับผู้ที่ตายแล้วและผู้ที่กำลังมีชีวิตอยู่ ได้แก่ ผู้ที่คิดจะฆ่าตัวตาย และผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ตายแล้ว โดยตัวบททั้งสองเรื่องนำเสนอให้เห็นว่าสาเหตุของ “ความตาย” มาจากการประสบปัญหาต่างๆ ทั้งด้านโรคภัยไข้เจ็บ การสูญเสียคนรัก การขาดแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต และการประสบปัญหาสงคราม ตัวบทแสดงให้เห็นอารมณ์และพฤติกรรมของตัวละครแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับ “ความตาย” ไว้ 2 ลักษณะ คือ ผู้ที่คิดฆ่าตัวตายและผู้ได้รับผลกระทบจากความตาย กรณีของผู้คิดฆ่าตัวตายจะมีอารมณ์ที่หลากหลาย บ้างรู้สึกว้าชีวิตว่างเปล่า ขาดแรงบันดาลใจ จึงคิดฆ่าตัวตายเพื่อปลดปล่อยความคิดหรือความรู้สึกภายในใจ บ้างมีปัญหาด้านการปรับตัว เช่น จากที่เคยใช้ชีวิตอย่างอิสระก็ต้องไปอยู่ในคุก จึงคิดที่จะฆ่าตัวตาย หรือบ้างก็ตระหนักในคุณค่าของการมีชีวิตขณะที่กำลังอยู่ในช่วงคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นและความตาย ขณะเดียวกันความตายก็ส่งผลกระทบต่อคนรอบข้างด้วย เช่น การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักก็รู้สึกทุกข์ใจ คิดจะฆ่าตัวตายตามไปด้วย และการปฏิเสธ เกิดจากการรับรู้ถึงการจากไปของใครบางคนแล้วทำใจยอมรับไม่ได้ จึงเกิดการปฏิเสธหรือไม่ยอมรับความจริง ไม่ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งจากการศึกษาเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่าย ของลักษณะ เกษมสุขพบว่าตัวบทสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายไว้ 4 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

1.1 ความตายคือการหลุดพ้น

ตัวบทของวรรณกรรมมีการสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายว่าเป็นการหลุดพ้น ว่างเปล่า และปราศจากความหมายใด ๆ ปรากฏในเรื่องวิเวกโพรงกระต่าย ตัวละครวิเวกมีความคิดอยากล้มล้างรสชาติของความตาย เกิดจากตัวละครจมอยู่กับความรู้สึกผิดต่าง ๆ จึงทำให้รู้สึกเกลียดตัวเอง และอยากฆ่าตัวตาย เมื่อกำลังจะตาย เขากลับค้นพบว่า แท้จริงแล้วชีวิตคือความว่างเปล่า ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือตายไปแล้ว หากตายไปก็จะหลุดพ้นจากเรื่องราวเลวร้ายที่เคยทำลงไป สิ่งต่าง ๆ ที่เราเคยทำก็จะกลายเป็นเพียงอดีต ดังตัวอย่าง

ผมกำลังจะตายแล้ว เป็นความตายที่ผมเฝ้าเพรียกหาอรุณ
มานาน แท้จริงรสชาติเป็นเช่นนี้เองหรือ แผลทางกายกลายเป็นเรื่อง
ผิวเผิน ภาพที่จุใจในห้วงสำนักต่างหากที่ร้ายกาจ บางคนอาจโชคดี
ไม่เห็นภาพอันชั่วร้ายเหล่านี้เช่นผม แต่จะต่างอะไรหากเห็นแต่ความ
สวยงามครั้งยังมีชีวิต แล้วต้องร้องไห้โหยวนเพราะจิตพะวงไม่ยอมจาก
ผมพึงพอใจแล้วที่จะอยู่ตรงนี้ รับรู้ว่า ทุกสิ่งที่ผ่านมาเป็นดังความ
ว่างเปล่า หามีสิ่งใดที่ควรยึดติด (ลักษณ เกษมสุข, 2559: 279)

ในตอนแรก วิเวกคือบุคคลที่ไม่หาความตายมาตลอด เพราะเขารู้สึกว่าชีวิต
ของเขานั้นว่างเปล่า แม้เขาจะมีหวัง แต่ก็ยังเป็นหวังที่สามารถให้คนอื่นดูแลได้ อีกทั้ง
ยังเป็นบุคคลที่ไม่มีทั้งความรัก และความอิจฉาริษยาใด ๆ เขามีเพียงแต่ความรู้สึก
เกลียดตัวเองจากสิ่งผิดพลาดที่เขาเคยทำในอดีต ทั้งการลองยาเสพติด การไม่ใส่ใจ
พ่อแม่ รวมไปถึง การกลั่นแกล้งเพื่อนในวัยเด็กของเขา เขาเคยลองฆ่าตัวตายด้วยตนเอง
หนึ่งครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ เขาจึงใช้บริการทดลองฆ่าตัวตาย แต่แล้วเมื่อวิเวกต้องเผชิญหน้า
กับความตายที่แท้จริงนั้น เขากลับได้เรียนรู้ว่า ทุกเรื่องที่ผ่านมาในอดีตนั้นเป็นเพียง
ความว่างเปล่าที่เขาไม่ควรนำมายึดติด แม้แต่ความตายก็เช่นเดียวกัน มีคนจำนวนมาก
ที่ตายเพราะความว่างเปล่า จะตายหรือไม่ตายก็คือความว่างเปล่าเช่นกัน

1.2 ความตายคือการย้ายร่าง

วรรณกรรมที่สื่อความหมายว่าความตายคือการย้ายร่าง ปรากฏในเรื่องเกาะมหาสมบัติ ตัวละครครามมีร่างกายที่ไม่แข็งแรง ชีวิตของเธอใกล้ตายทุกขณะ เธอรู้สึกโศกเศร้าที่รู้ว่า ตนเองกำลังจะตาย ทั้งไม่สามารถมีชีวิตอยู่ทำตามความฝันของตนเอง และคนรอบข้างได้ พ่ออยากให้ความเรียนหนังสือแก่เหมือนพ่อ ขณะที่แม่ก็อยากให้ครามมีความอ่อนหวานเหมือนนางเอกในนวนิยาย แต่เธอกลับทำไม่ได้สักอย่าง เธอจึงใช้กลวิธีการป้องกันตัวสร้างตัวตนอีกตัวเพื่อให้เป็นลูกสาวในอุดมคติของพ่อแม่ ตัวตนใหม่มีอิสระ ปราศจากโรคภัย เหมือนชื่อใหม่ “คีรีบุณ” ซึ่งเป็นนกชนิดหนึ่งที่มีอิสระในการโบยบิน อาจเพื่อทดแทนในสิ่งที่ตนเองไม่สามารถเป็นได้ รวากับว่าตัวตนที่มีอยู่ได้ตายไปแล้ว ถือว่าเป็นการชำระใจอย่างหนึ่งของตัวละคร ดังนี้

มาถึงตอนนี้ ครามคงยังไม่รู้ตัวว่าแม่ในโลกความเป็นจริงเธออาจเป็นอย่างไรที่พ่อวาดฝันไว้ไม่ได้ แต่ในโลกหนึ่งนั้น เธอเป็นคีรีบุณผู้งดงามสมบูรณ์แบบแล้ว คีรีบุณไม่ใช่เพียงภาพเพื่อฝันที่ดักทอขึ้นเพื่อหลอกตัวเอง แต่มีค่าในฐานะภาพตัวแทนของผู้ใหญ่แบบที่เธออยากเติบโตขึ้นมาเป็น คีรีบุณคือตัวตนอีกครั้งหนึ่งที่เธอพอจะสร้างขึ้นมาได้ ท่ามกลางโลกโหดร้ายซึ่งเหลือพื้นที่ให้เธออีกเพียงนิดเดียวเท่านั้น (ลักษณณ์ เกษมสุข, 2558: 136)

1.3 ความตายคือการเดินทาง

ผู้แต่งสื่อสารให้เห็นว่า ความตายนั้นไม่ต่างอะไรกับการเดินทาง ในขณะที่เรากำลังเดินทางอยู่ในแต่ละวันนั้น ความตายก็คืบคลานเข้ามาใกล้ขึ้นทุกวินาที การสื่อความหมายว่าความตายคือการเดินทาง ปรากฏในเรื่องเกาะมหาสมบัติ คิดออกเดินทางเพราะสูญเสียแม่จากการประสบอุบัติเหตุ ความตายของแม่ส่งผลกระทบต่อตัวละครแวดล้อมไปด้วย นับแต่พ่อที่จมจ่อมอยู่กับความเศร้า และสิ่งอื่นที่ไม่ใช่เขา การออกเดินทางทำให้เขาได้คลุกคลีกับคนป่วยไข้ หรือคนใกล้ตายอย่างครามคนที่กำลังสูญเสียลูกอย่างชายผมขาว และจากตัวของเขาเองที่กำลังอยู่ระหว่าง

ความเป็นกับกับความตายขณะไปที่เกาะมหาสมบัติ ทำให้เขาเข้าใจความหมายของ ความตายที่อยู่ใกล้เราแค่เอื้อม และเกิดได้กับทุกคน เขารับรู้่ว่า ความทุกข์เศร้าไม่ได้ เกิดขึ้นกับคนใกล้ตายเท่านั้น ผู้ที่ยังมีชีวิตที่ก็ทุกข์เศร้านี้คนตายเช่นกันเหมือนแม่ ของครามที่สูญเสียสามี เหมือนพ่อของเขาที่สูญเสียแม่ไป เขาพบว่า ความตายเกี่ยวข้องกับ การลาจาก ความโยเยหา ความพลัดพรากจากที่หนึ่งไปยังที่แห่งหนึ่ง ความตายคือ การเดินทางไปยังที่แห่งใหม่ แต่เพราะเขายึดติด เขาจึงไม่เข้าใจความหมายเหล่านี้ สุดท้ายเขาจึงตัดสินใจกลับบ้าน เนื่องจากเขาเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิต อยู่และคนใกล้ตัวของเขามากขึ้น ดังนี้

จะว่าไปชีวิตในช่วงสามปีที่ผ่านมาก็ไม่ต่างอะไรจากการ แล่นเรือออกทะเลครั้งนี้ เขาตามหาในสิ่งที่ไม่อาจประจักษ์ว่ามีตัวตน อยู่จริง และปล่อยให้ทะเลแห่งโชคชะตาซัดกระหน่ำชีวิต กว่าจะรู้ตัว สิ่งมีค่าที่เคยครอบครองก็ใกล้จะหลุดลอยจากมือเต็มที เขายังไม่ยอมจากโลกไปแบบนี้ เวลาเกือบสามปีที่ผันผ่าน แม้ว่าประสบการณ์ชีวิต จะอัดแน่น แต่ทุกสิ่งที่ผ่านมาเขาก็ยังไม่ใช่ว่าสิ่งที่สามารถเติมเต็ม ความรู้สึกบางอย่างที่ขาดหาย เขารู้สึกเหมือนใจกลางร่างกายยัง ว่างโหวง เหมือนในตัวของเขา มีท่อเหล็กเสียบผ่าน ทว่าทุกสิ่งทีเติม เข้ามาก็เพียงเพื่ออรวันระบายออก มันไม่ได้ซึมแทรกเข้าสู่หัวใจ ไม่เคย ผากรองใจอำนลึกลงไปในห้วงความคิดเลย (กฤษณ์ เกษมสุข, 2558: 159)

การเดินทางออกจากบ้านของคิด ทำให้เขาได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากขึ้น จากเด็กหนุ่มที่รู้สึกว่าจะตนเองเหมือนจะสูญเสียทุกอย่าง ท้ายที่สุดก็ทำให้คิดรู้ว่าสิ่งที่เขา เดินทางออกตามหานั้นอยู่ใกล้ตัวเขา เมื่อก่อนเขายังเด็กเกินกว่าที่จะเข้าใจความคิด ของคนอื่น เขาจึงคาดหวังให้พ่อดูแลเขาเหมือนที่แม่เคยทำ ต่อมาจึงได้รู้ว่า พ่อเองก็ สูญเสียคนรักเช่นกันไม่ต่างจากที่เขาสูญเสียแม่ การเดินทางจึงช่วยเปลี่ยนผ่านชีวิต ของคิดด้วย

1.4 ความตายคือการหลับฝัน

การสื่อความหมายว่าความตายคือการหลับฝัน ปรากฏในเรื่องวิเวก
โพรงกระต่าย วิเวกมีความปรารถนาจะฆ่าตัวตาย นั่นหมายความว่า หากเขาตาย
ก็เหมือนกับการได้หลับฝันไปชั่ววันจันทร์ ได้ละทิ้งสังขารของตนเอง ได้ลืมทุกอย่างที่เคย
ขมขื่น ปวดร้าว การทดลองฆ่าตัวตายจึงเริ่มขึ้น ในตอนที่วิเวกล่องลอยไปกับความฝัน
เขาอยากใช้ชีวิตอย่างที่อยากเป็น หิวตรงไหนก็หาเศษขยะแฉะนั้นกิน ไม่สนใจสายตา
ใครอยู่ตลอดหลายเดือน เขายังได้เรียนรู้เรื่องเล่าเกี่ยวกับการคิดฆ่าตัวตายของคนอื่น
ที่ชวนสลดใจ สุดท้ายเขาก็ค้นพบว่าที่ทำไมไปล้วนไม่มีประโยชน์ สุดท้ายเขาจึงตื่นขึ้นมา
ใช้ชีวิตต่อไป เพราะตระหนักถึงการมีชีวิตอยู่มากขึ้น

การเดินทางรอนแรมถึงภาพลักษณะสังขาร ผ่านเข้าร่างทรง
แห่งความวิปริตเลอะเลือนตลอดหลายเดือนเป็นเพียงการฝากรอยบาก
หนึ่งไว้ ไม่ต่างอะไรกับรอยจากการพยายามฆ่าตัวตายก่อนหน้านี้
เมื่อมองย้อนกลับไปสู่วันคืนข้างถนน ผมพบว่าตนเองเคร่งขมึง
เพียรค้นหาคำตอบเกินไป จนกลายเป็นความไม่พอดี สุดท้ายจึงถูก
ลงทัณฑ์ด้วยการพรากวันเวลาให้สูญเปล่า (ลักษณะ เกษมสุข, 2559: 241)

การหลับฝันตลอดเวลาหลายเดือนนั้น เทียบได้กับการฆ่าตัวตาย ทำให้วิเวก
เรียนรู้ว่า หากยังไม่ตายก็ต้องดิ้นรนต่อไป การฆ่าตัวตายไม่ใช่หนทางที่ดีที่สุดที่จะทำให้
เขาลืมเรื่องราวที่ผิดพลาดในอดีต ในทางกลับกันภาพเหล่านั้นก็ยังคงชัดเจนและติดตาม
ตัวเขาอยู่ สิ่งที่เขาทำได้คือเลิกคิดการฆ่าตัวตาย แล้วใช้ชีวิตต่อไป

2. กลวิธีการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับ “ความตาย” ในวรรณกรรม

กลวิธีทางวรรณกรรม คือ การที่ผู้แต่งหาวิธีที่จะทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตาม
โครงเรื่องที่ผูกไว้ และให้บรรลุความมุ่งหมาย เช่น การกำหนดตัวละคร การให้ฉากของ
เรื่อง การใช้สำนวนภาษา การแสดงอารมณ์ หรือการแทรกปรัชญาชีวิตไปด้วย
หากต้องการให้ผู้ผู้อ่านสนใจ พอใจ จำเป็นต้องใช้กลวิธี (ยุรฉัตร บุญสนิท, 2538: 101-102)

ทั้งนี้ การหาวิธีการมาแล้วเรื่องยังมีอีกหลายวิธีที่จะช่วยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ออกมาอย่างซึ้งซาบ เช่น กลวิธีในการเลือกผู้เล่าเรื่อง การแสดงลักษณะและนิสัยของ ตัวละคร การใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งแทน และการสร้างบรรยากาศ เป็นต้น (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2547: 29-32) จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและ เรื่องวิเวกโพรงกระต่าย มีการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับ “ความตาย” ผ่านกลวิธี หรือเทคนิคที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจประเด็น “ความตาย” ไว้อย่างแยบยล กลวิธีที่ปรากฏ จัดเป็นสัญลักษณ์ที่น่าสนใจด้วย ปรากฏอย่างโดดเด่น 2 กลวิธีด้วยกัน ได้แก่ การสื่อสาร ผ่านตัวละครและการสื่อสารผ่านฉาก ดังนี้

2.1 การสื่อสารผ่านตัวละคร ในวรรณกรรมเรื่องคือเกาะมหาสมบัติและเรื่อง วิเวกโพรงกระต่ายตัวบทสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายผ่านตัวละครไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

2.1.1 ตัวละครเยาวชน: ผู้เรียนรู้เรื่องความตาย ตัวละครเยาวชนมักเป็น ผู้รับรู้เรื่อง “ความตาย” จากคนใกล้ตัว โดยเฉพาะ คนในครอบครัว ตัวบทนำเสนอ ให้เห็นว่า การรับรู้เรื่องความตายทำให้ตัวละครทำใจยอมรับไม่ได้ การแก้ปัญหา ความคับข้องใจนี้คือการได้เรียนรู้จากการเดินทาง ได้คลุกคลีกับคนอื่น ๆ ที่กำลัง ใกล้ตายหรือกำลังสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ส่งผลให้ตัวละครเข้าใจชีวิตมากขึ้น ดังเรื่อง เกาะมหาสมบัติ ตัวบทกำหนดให้ตัวละครคิด เด็กหนุ่มวัยสิบห้าตัดสินใจออกเดินทาง ไปอยู่ที่อื่น หลังจากที่สูญเสียแม่ไป เหลือแต่พ่อที่ไม่ค่อยแยแสเสนา สูดท้ายคิดก็ได้เรียนรู้ ถึงสาเหตุของความเจ็บปวดที่แท้จริงว่าไม่ใช่เรื่องของความตาย แต่คือการยึดติดกับ คนที่จากไปแล้ว เหมือนแม่ของคราม พ่อของเขา กระทั่งตัวเขาเอง การออกเดินทาง เพื่อไปตามหาสิ่งที่ขาดหาย ทำให้เขาได้เรียนรู้ว่า ความตายมีอยู่ทั่วไป เป็นเรื่องของ การพลัดพรากจากกันที่ส่งผลต่อกับทุกข์เศร้าของมวลมนุษยชาติ จึงไม่จำเป็นต้องออก ตามหาเกาะมหาสมบัติอันล้ำค่าเพื่อเยี่ยวยาจิตใจหรือเติมเต็มความหวัง เพราะสมบัติ อันล้ำค่าคือการได้อยู่กับคนที่เรารัก และการรักที่จะมีชีวิตอยู่

มาถึงตอนนี้คิดเพิ่งเข้าใจ บางทีอาจไม่ใช่เพราะความรักที่พ่อแม่บอให้เขามีขนาดเล็กลงกว่าที่ให้แม่ แต่อาจเป็นตัวเขาเองที่โอบอุ้มเอาที่ว่างซึ่งเคยมีแม่เติมเต็มมาโยนให้เป็นภาระของพ่อ ทว่าที่ว่างที่แม่ทิ้งไว้ในใจนั้นคงกว้างขวางเกินกำลังของพ่อคนเดียวจะถมเต็มอาจเป็นเขาเองที่คาดหวังเพิ่มขึ้น ทั้ง ๆ ที่ตัวพ่อไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรเลย แต่เมื่อรู้สึกว่ามีสิ่งที่ไม่สมบุญอย่างที่เคย เขาจึงเจ็บปวดเองจริงอย่างที่ลู่งข้างใหญ่พูด บางครั้งบางเรื่องเราอาจไม่จำเป็นต้องหาคนคิด ไม่จำเป็นต้องกล่าวโทษใคร เพียงแต่ทำสิ่งที่ง่าย ๆ คือยอมรับมันเท่านั้นตอนนี้เขายังรู้สึกถึงรอยว่างโหวในใจ แต่ต่อไปเขาจะเรียนรู้ที่จะอยู่กับมันให้มากขึ้น อย่างน้อยก็จะไม่ปล่อยให้ความรู้สึกบางอย่างเป็นเหมือนกรดมาคอยกัดกินรู้นั้นจนขยายกว้างอีกแล้ว (ลักษณ์ เกษมสุข, 2558: 190)

คิดเคยเคยคาดหวังให้พ่อรักและดูแลเขาเหมือนกับตอนที่แม่มยังมีชีวิตอยู่ จนเขาหลงลืมไปว่าพ่อเองก็กำลังเศร้าโศกเช่นกัน กว่าเขาจะรู้ตัวกาลเวลาก็ได้กัดกินทั้งตัวพ่อและเขาไปแล้ว ขณะที่คราม เด็กสาววัยเดียวกับคิดที่ป่วยเป็นโรคร้าย เธอเหลือเวลาบนโลกใบนี้ไม่นานนัก การมีชีวิตทำให้ครามรู้สึกโดดเดี่ยว ด้วยความที่เธอเป็นเด็กที่มีร่างกายอ่อนแอทำให้ไม่มีเพื่อนวัยเดียวกัน ไม่มีใครอยากเล่นกับเธอ แต่เมื่อเจอคิด ทำให้เธอเห็นคุณค่าของการมีชีวิตมากขึ้น ทั้งสองได้เรียนรู้ว่าตำนานเกาะมหาสมบัติไม่มีอยู่จริง “สมบัติ” ที่มีอยู่จริงและล้ำค่าคือชีวิตของเรานั้นเองที่ต้องรักษาไว้ให้ดี และการเห็นคุณค่าของคนใกล้ตัว

2.1.2 ตัวละครวัยทำงาน : ผู้อยู่ในสภาวะของคนอยากตาย

ตัวละครที่อยู่ในวัยทำงานแสดงพฤติกรรมกรมการฆ่าตัวตายสูงกว่าวัยเด็ก การนำเสนอ “ความตาย” มักนำเสนอผ่านตัวละครวัยทำงานที่เป็นกลุ่มชนชั้นกลาง สื่อสารให้เห็นว่าวัยนี้เป็นภัยแห่งความเครียด เป็นวัยแห่งความคาดหวังที่จะประสบความสำเร็จ เป็นวัยที่มักเผชิญกับการแข่งขันรอบด้าน ถูกบีบคั้นจากเงื่อนไขต่าง ๆ

ทั้งฝั่งภาวะทางเศรษฐกิจ ค่านิยมในสังคมที่เน้นการแข่งขัน การมีหน้าตาทางสังคม และส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตในคอนโดมิเนียมหรือตึกสูงคนเดียว ขาดการติดต่อกับเพื่อนฝูง หรือญาติมิตร ส่งผลให้เกิดภาวะโดดเดี่ยว เกิดวิกฤตชนชั้นกลางหรือวัยทำงาน ขาดแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต จึงคิดฆ่าตัวตาย เพราะเห็นว่าเป็นทางออกเดียวที่จะหลุดพ้นไปจากสภาวะที่เป็นอยู่ ไม่อยากดิ้นรนต่อสู้และแข่งขันอีกต่อไป ดังเรื่อง วิเวกโพรงกระต่าย ตัวละครวิเวกในตอนแรกไม่ได้วิเวกดังชื่อ เขามักทำอะไรด้วยตนเอง โดยไม่สนใจคนอื่น เพราะคิดว่านั้นคืออิสรภาพที่เขาเลือกได้ แต่เขากลับจมอยู่กับอดีตอันขมขื่นที่มานับพันทศวรรษการใช้ชีวิต เขาไม่อยากจะชะตากรรมมาบังการชีวิต ทั้งรู้สึกเกลียดตนเอง เขาจึงคิดที่จะตายเพื่อแสวงหาความวิเวกจนได้ลงฆ่าตัวตายไปถึงสองครั้ง แต่กลับพบว่า สุดท้ายแล้วการหลีกหนีก็ไม่ได้ช่วยอะไร ไม่ช่วยให้ปล่อยวางได้ เขาจึงเลิกคิดที่จะฆ่าตัวตาย ดังตัวอย่าง

ผมชื่อวิเวกและผมรู้สึกว่ชื่อนั้นเหมาะกับตัวเองที่สุดแล้ว แต่ทำไมทุกครั้งเมื่อผมรู้สึกปล่อยวางกับทุกอย่างได้ เข้าถึงความสันโดษทั้งกายและจิต สิ่งเดียวที่ผมปรารถนาคือการหายไปจากโลกนี้ โดยไม่ต้องรอชะตากรรมเข้าคุมบังคับหลายครั้ง ผมคิดพาลพาโลไปว่าการเรียกร้องหาอิสรภาพของมนุษย์เป็นเรื่องจอมปลอม มนุษย์เลือกเกิดไม่ได้ แม้กระทั่งการตายเรายังเลือกเองไม่ได้แล้วจะเฝ้าหาระหว่างทางที่ยังมีลมหายใจไปเพื่ออะไร ในเมื่อวันหนึ่งเราก็ต้องเดินจากไปพร้อมกับสิ่งที่กำหนดเองไม่ได้ยุติ (ลักษณะพิเศษ สุข, 2559: 73)

ในขณะที่ตัวละครบริบูรณ์ นักการเมืองหนุ่มที่มีชื่อเสียง ดูเข้มแข็ง และมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็คิดสั้นฆ่าตัวตายเช่นกัน เพราะเขาเข้าใจจริงแล้วบริบูรณ์ไม่ได้บริบูรณ์ดังชื่อ ชีวิตเขานั้นเต็มไปด้วยบาดแผลต่าง ๆ ที่ไม่มีใครรู้ ภายนอกจึงฉาบไปด้วยมายา ความบริบูรณ์ที่เขาวางไว้ ดังที่ว่า “คนคนนี่เพิ่งปรากฏตัวให้สัมผัสกับสื่อมวลชน ด้วยวาจาจะฉาน อันเป็นเอกลักษณ์เมื่อวานนี้เองหลังการประชุมคณะรัฐมนตรี แต่ในภาพที่ผมเห็นรูปสุดท้ายเมื่อคืน เขานอนจมอยู่ในอ่างน้ำส้วมซึ่งปริ่มล้นด้วย

น้ำสีแดงฉาน ซ้อมมือเป็นรอยแผลกรีดลึก ร่างกายที่แช่น้ำดูซีดขาวปวกเปียกไม่เหลือ
เค้าความหยิ่งผยองยิ่งใหญ่” (ลักษณณ์ เกษมสุข, 2559: 39) ตัวต่อมาก็คือนครสวรรค์
นักธุรกิจหนุ่มที่ร่ำรวยอย่างมหาศาล เขาเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ภายนอกแม้จะดูเพียบพร้อม
แต่ภายในใจของเขานั้นกลับเต็มเปี่ยมไปด้วยความหวาดกลัว ดังตัวอย่าง “ที่จริงผม
ไม่ได้ตัดสินใจทำโครงการนั้นเพราะอยากสร้างสรรค์แนวคิดแนวชายเชิงธุรกิจแปลกใหม่
อะไรเลย แต่เป็นความสับสนและความกลัวของตัวเองแท้ ๆ ที่ผลักดันการตัดสินใจ
บ้า ๆ แบบนั้น พอทำไปแล้วก็เลยทิ้งเครียดทั้งจิตตก อยู่ดี ๆ ก็อยากตาย แต่รู้ว่าคง
ฆ่าตัวตายแบบนั้นไม่ได้ ก็เลยมาทดลองกับคุณวิฑู ใครจะไปรู้ว่าเมื่อคอนโดนั้น
ขายไม่ออก ผมอาจจะได้คิดสั้นตายจริงก็ได้เพราะฉะนั้น ซ้อมไว้หน้อยก็ดี” (ลักษณณ์
เกษมสุข, 2559: 250-251) นอกจากนี้ยังมีตัวละครชาย ผู้กำกับที่มีชื่อเสียงโด่งดัง
และได้รับการยกย่องระดับนานาชาติ ผลงานของเขามีแต่คนชื่นชม อย่างไรก็ตาม
หลังจากที่เขาสูญเสียภรรยา เขาก็สูญเสียแรงบันดาลใจในชีวิต คิดสั้นฆ่าตัวตาย ดังนี้

ที่ผ่านมาผมอาจคิดตื่นเขินเกินไปว่าคนที่ม่พร้อมแล้ว
ทุกอย่างจะไม่รู้จักจมทุกข์จนคิดเด็ดชีวิตตัวเองทิ้ง จนเมื่อได้มาอยู่
ตรงหน้าคนคนนั้นด้วยตนเอง ผมถึงพบว่าเขาไม่ต่างอะไรจากผม
ไม่ได้ยิ่งใหญ่อหังการจนต้องหงนหน้าคุย เราเป็นเพียงสิ่งมีชีวิต
อ่อนแอเท่าเทียมกันที่รู้จักแสรังเข้มแข็ง เป็นผู้เก็บเกี่ยวความทุกข์
โยนมันเข้าสู่หมอกองไว้ในหลุมลึกของจิตใจ สร้างปารกชฎกกลาดเกลื่อน
ด้วยกเพ็วรากซากอารมณ์กลบทับ เพื่อที่สุดท้ายแล้วเมื่ออยากจะ
ค้นพบแก่นแท้แห่งตนเอง ต้องแผ้วถางฝ่าดงหนามและสะดุ้งสะเทือน
ต่อความคาดคะคลั่งจนเหลืออริบ ลงเอยด้วยการยอมพ่ายแพ้ก่อนที่
จะล้างคราบมลทินเหล่านั้นให้หมดสิ้น (ลักษณณ์ เกษมสุข, 2559: 113-114)

การนำเสนอตัวละครวัยทำงาน สื่อสารให้เห็นว่า คนกลุ่มนี้มักเป็นชนชั้นกลาง
ที่ต้องต่อสู้ดิ้นรน แข่งขันในสังคมเมือง ซึ่งมีเรื่องของค่านิยมด้านภาพลักษณ์ภายนอก
เป็นตัวประกอบสร้าง เมื่อพบกับความล้มเหลวก็ไม่สามารถทำใจยอมรับได้ หรือไม่

สามารถแสดงออกว่าล้มเหลวได้ หลายคนจึงเลือกที่จะปลิดชีวิตตัวเองเพื่อปลดปล่อย เรื่องราวต่าง ๆ ที่ค้างค้ำอยู่ในใจ อย่างไรก็ตาม การสร้างภาพนิมิตหลังความตายให้เกิด แก่ตัวละครวิภวโศกจึงสื่อสารให้ผู้อ่านเห็นเบื้องหลังของผู้ที่คิดฆ่าตัวตายมากขึ้น และได้เรียนรู้ว่า การฆ่าตัวตายไม่ช่วยให้อะไรดีขึ้น การรับรู้วิกฤตต่าง ๆ ของตัวละคร ช่วยให้เห็นความหมายของการตายและการมีชีวิตอยู่มากขึ้นด้วย

2.1.3 ตัวละครพ่อแม่หรือคนรัก: ผู้ส่งอิทธิพลให้คนใกล้ชีวิตอยากตาย หรือมีชีวิตอยู่

ในวรรณกรรมสื่อสารให้เห็นว่า ตัวละครพ่อแม่หรือคนรักเป็นผู้ที่ทำให้คนที่มีชีวิตอยู่ตระหนักถึงประเด็นที่เกี่ยวกับความตายมากขึ้น ดังตัวละครพ่อของคิต ชายที่สูญเสียภรรยาไป เขามีแต่ความทุกข์ส่งผลให้คิตได้รับผลกระทบจากการสูญเสียครั้งนี้ไปด้วย คิตตัดสินใจออกไปจากบ้าน เพื่อหาสิ่งที่จะช่วยเยียวยาบาดแผลและความเศร้าในใจ ดังนี้ “พ่อลงนั่งบนพื้นข้างเตียง มือกุมกอดมือของแม่ไว้เนิ่นนานเป็นชั่วโมงไม่ยอมปล่อย แคมยั้งค่อย ๆ รัดแน่นจนมือของแม่เขียวช้ำ นานจนเด็กชาย วัยสิบสองปีที่นั่งดูเหตุการณ์นั้นอย่างเงียบเชียบค่อย ๆ รวบรวมความกล้าเดินเข้าไปแตะนิ้วมือพ่อออก ด้วยความคิดตามประสาเด็กว่ากลัวแม่จะเจ็บ แม่ใจหนึ่งจะตระหนักชัดว่าแม่จากไปแล้ว และร่างที่นอนนิ่งอยู่คงไม่รู้สึกร้ออะไรอีก” (ลักษณะ เกษมสุข, 2558 : 14) ในขณะที่แม่ของครามก็สูญเสียสามีในสงครามกลางเมือง ทั้งให้เธอต้องเลี้ยงครามที่มีร่างกายอ่อนแอเพียงคนเดียว อย่างไรก็ตาม การสูญเสียสามีส่งผลกระทบต่อจิตใจของเธอมาก เธอเลือกใช้วิธีกินยานอนหลับเพื่อปลดปล่อยตัวเองจากความทุกข์ จนลืมนึกถึงจิตใจของลูก ในขณะที่ครามก็ได้รับอิทธิพลจากผู้เป็นแม่เช่นกัน ครามต้องไปสร้างตัวตนใหม่ขึ้นมาในตอนกลางคืนเพื่อคลายความเหงา เพราะครามมีแค่แม่ เธอไม่มีเพื่อนหรือใครที่คอยรับฟัง ดังตัวอย่าง “นับตั้งแต่สูญเสียคนรักไปกับสงคราม ในช่วงกลางคืนเธอเลือกทำสิ่งที่เห็นแก่ตัวที่สุด นั่นคือการกินยานอนหลับเพื่อข่มสติให้พักได้เต็มที่ ไม่เช่นนั้น เธออาจต้องกระสับกระส่ายเป็นทุกข์จากความคิดถึงไม่หยุดหย่อนทุกคืน ช่วงกลางคืนครามเลยไปสร้างชีวิตของศิริบุญขึ้นมาใหม่” (ลักษณะ เกษมสุข, 2558: 175-176) ทำให้เห็นว่า ความตายส่งผลต่อคนในครอบครัวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ ตัวละคร

เขาวงกต ทำให้ต้องหาวิธีเพื่ออยู่กับความตายของทั้งผู้ที่ตายไปแล้ว และ “คนเป็น” ที่เหมือนตายเช่นกันให้ได้

2.1.4 ตัวละครในสังคม : ผู้สร้างความหวังของการมีชีวิตอยู่

ในวรรณกรรมมีการสื่อสารความหมายของความตายผ่านตัวละครในสังคมที่มีบทบาทในการสร้างความหวัง กำลังใจแก่คนรอบข้าง ดังตัวละครลุงช่างใหญ่ที่รับคิดเข้าทำงานที่อยู่ซ่อมรถโดยบอกกับทุกคนว่า คิดคือหอลานชาย เขาดูแลคิดเหมือนหอลานแท้ ๆ และสอนคิดให้เข้าใจชีวิตมากขึ้น ดังตัวอย่าง

คิดมองชายสูงอายุช่าง ๆ อย่างเป็นห่วง อีกฝ่ายคงรู้สึกตัว จึงพูดต่อ “ร่างกายคนเรามันก็เสื่อมไปตามกาลเวลาแบบนี้แหละ ไม่มีอะไรต้องกังวล เธอ ดูรถเก่าในโรงซ่อมสิ ถึงจะเสกให้ใหม่เอี่ยมขนาดไหน มันก็แล่นฉิวสู้รถใหม่ไม่ได้หรอก ตอนที่เธออยู่ในโรงซ่อมรถเก่าแบบที่นี้อาจจะรู้สึกอบอุ่นปลอดภัยเพราะไม่ต้องเหนื่อยวิ่งตามกระแสน้ำนอก แต่จริง ๆ แล้วแม้แต่ในโรงซ่อมรถเก่าเวลาก็กังเคลื่อนไหว เพียงแต่มันอาจเดินช้ากว่าช่างนอกหน่อยเท่านั้น แต่ใช้ว่าทุกสิ่งจะไม่วันเปลี่ยนแปลง” “ผมเข้าใจแล้วครับ” คิดหมายความตามนั้นจริง ๆ เมื่อก่อนเขาอาจจะใช้ที่นี้เป็นเครื่องกำบังตัวเองจากสังคมภายนอกอันน่าหวาดหวั่น ซึ่งเขาพบว่าในที่สุดเกราะภายนอกที่ทำให้เขารู้สึกสบายใจนั้นก็ทำให้เขาไม่สามารถก้าวพ้นกับดักบางอย่างเช่นกัน (ลักษณ เกษมสุข, 2558: 182-183)

ลุงสอนให้คิดเข้าใจว่า ทุกสิ่งล้วนแล้วต้องมีการเปลี่ยนแปลง มีเกิดแก่เจ็บตาย ลุงพยายามพูดโน้มน้าวให้คิดเห็นคุณค่าของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ให้กลับบ้านไปปรับความเข้าใจกับพ่อของเขา ลุงจึงมีบทบาทที่ชวนให้คิดเห็นความสำคัญของการมีชีวิตอยู่ และบอกแนวทางการใช้ชีวิตที่ดีให้แก่ตัวละคร

2.2 การสื่อสารผ่านฉาก

จากการศึกษาลักษณะวิธีการสื่อความตายพบว่า ตัวบทสื่อสารผ่านฉากต่าง ๆ อย่างน่าสนใจ ดังนี้

2.2.1 ฉากเมือง : พื้นที่แห่งความอ้างว้าง และความหวาดกลัว วรรณกรรมสื่อสารให้เห็นว่า การใช้ชีวิตในสังคมเมืองส่งผลต่อการคิดสั้นฆ่าตัวตาย หรือส่งผลต่อความตายค่อนข้างมาก ดังบริเวณที่ใช้ชีวิตในเมือง ขณะที่ยืนอยู่ตรงระเบียงเขาก็นึกถึงภาพคนที่ฆ่าตัวตายในนิมิตฝันของเขา ทำให้เกิดความกลัวขึ้นมา ภายหลังจากก็ไม่คิดสั้นอีก เพราะตระหนักได้ว่าความตายเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อโดยไม่จำเป็นต้องฆ่าตัวตาย ดังนี้

ผมเกาะระเบียงแน่นเช่นทุกครั้ง ยืนลำตัวด้านบนออกไป
ข้างนอกจนสุดแต่คราวนี้เปลี่ยนจากหงอนหน้าเป็นก้มต่ำสู่มุมมอง
ด้านล่าง มุมมองแนวตั้งจากความสูงที่มากกว่าสะพานลอยของผม
หลายเท่าทำให้ใจบวทวิว รีบหัดตัวกลับมามีพร้อมจังหวะหัวใจที่เดินรัวหนัก
ในภาพสุดท้ายที่ผมเห็นนครธรพ์ฆ่าตัวตายเขาดิ่งลงมาจากตึก
ที่สูงกว่านี้อีก ต้องใช้ความกล้าประเทภไหนในการทิ้งตัวเองลงมา
ง่ายตายเหมือนปลิดไปไม้จากขั้วลงดินแบบนั้น (ลักษณ เกษมสุข,
2559: 139)

2.2.2 ฉากบ้าน : พื้นที่แห่งการเติมเต็มการมีชีวิตอยู่ วรรณกรรมสื่อสารให้เห็นว่าบริบทของบ้านส่งผลต่อการอยากมีชีวิตอยู่หรือความอยากตายเป็นอย่างมาก หากสมาชิกในบ้านช่วยกันเติมเต็มความรักความอบอุ่นให้กันและกัน ก็จะไม่มีการอยากออกจากบ้าน ดังเรื่องเกาะมหาสมบัติ ในตอนแรก บ้านมีสมาชิกพร้อมหน้าทุกคนต่างมีความสุข สื่อสารว่าบ้านเป็นพื้นที่แห่งการเติมเต็มการมีชีวิตอยู่ ต่อมาเมื่อตัวละครผู้เป็นแม่จากโลกนี้ไป ส่งผลให้บ้านมีแต่ความเงียบเหงา ผู้เป็นพ่อก็เอาแต่จมจ่อมกับความทุกข์เศร้าโดยลืมห่วงใยลูกไปชั่วขณะ ฝ่ายผู้เป็นลูกก็ไม่เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของพ่อในขณะนั้น เขารู้สึกแปลกแยกจากผู้เป็นพ่อ จึงออกเดินทางเพื่อ

ตามหาสิ่งที่ขาดหาย ครั้นได้เรียนรู้ความหมายของบ้านจากครอบครัวของครามและการเดินทางไปที่เกาะมหาสมบัติ ทำให้เขาอยากมีชีวิตอยู่ต่อไป จึงเดินทางกลับบ้านของตนเอง ดังนั้น การใช้พื้นที่ของบ้านจึงสัมพันธ์กับความหมายของความตายคือการเดินทางออกจากบ้าน เพราะค้นพบว่าไม่มีสถานที่ใดจะเติมเต็มความรักได้ดีกว่าบ้าน การสร้างฉากบ้านจึงแสดงถึงการผลักดันให้ตัวละครตัดสินใจออกเดินทางและหยุดการเดินทางไปในตัวด้วย ดังตัวอย่างการนำเสนอภาพพื้นที่บ้าน ที่แม่ของครามกำลังกวาดบ้านและหันมาถามเขาด้วยความห่วงในว่าหิวหรือยัง ทำให้คิดทวนนึกถึงบ้านที่ตนจากมา ทำให้เห็นว่า หากบ้านเป็นสถานที่อบอุ่น ปลอดภัย ย่อมไม่มีใครอยากออกเดินทางหรือเอาแต่คิดคำนึงถึงผู้ที่ตายไปแล้ว ดังตัวอย่าง

จนกระทั่งแม่ของครามโกยฝุ่นผงสีขาวลงถังขยะเรียบร้อย บัดมือกับ ผ้ากันเปื้อน หันมองเขาอีกรอบด้วยยิ้มที่อ่อนหวานและถามว่า “หิวหรือยังจ๊ะ” เขาจึงเพิ่งรู้ว่าสิ่งที่เกาะทับจิตใจเขาอยู่จนหนาแน่นเหมือนชั้นฝุ่นนั่นคืออะไร เป็นครั้งแรกในรอบหลายเดือนที่เขาคิดถึงแม่ ประโยคนั้นเป็นเหมือนไม้กวาดซึ่งบิดเอาฝุ่นที่เคยจับแน่นออกไป เผยให้เห็นเนื้อในของจิตใจอย่างชัดเจน เขาคิดเสมอตั้งแต่ตอนตัดสินใจออกจากบ้านว่าตัวเองแข็งแกร่งมากพอแล้ว และเมื่อต้องมาพบเงรตามลำพังก็ไม่เคยพุ่มพวยคิดถึงแม่ที่ลาจากไปเลยสักครั้ง (ลักษณ์ เกษมสุข, 2558: 73)

2.2.3 ฉากเกาะมหาสมบัติ: พื้นที่แห่งการแสวงหาสมบัติอันล้ำค่าในชีวิต
ในวรรณกรรมมีการนำเสนอฉากเกาะมหาสมบัติซึ่งแสดงสัญลักษณ์ไว้อย่างน่าสนใจ เกาะมหาสมบัติตั้งอยู่ใจกลางทะเล เป็นพื้นที่ในตำนานที่ใคร ๆ ก็อยากพบเจอและเป็นเจ้าของ สุดท้ายเมื่อคิดเดินทางไปตามหาเขาก็พบว่า เกาะแห่งนี้ไม่มีอยู่จริง การยึดติดมีแต่ทำให้เขาพบกับความล้มเหลว ดังการประสพอุบัติเหตุในครั้งนี้ การเดินทางไปที่เกาะมหาสมบัติในที่นี่จึงสื่อความหมายว่าสมบัติที่มีค่าที่สุดคือการเห็นคุณค่าของสิ่งใกล้ตัวหรือผู้ที่มีชีวิตอยู่ มากกว่าหลงมกมายไปกับสิ่งที่ไม่อยู่จริง

ดังตัวอย่าง “เกาะอยู่ที่นี่ครับ สมบัติที่มีค่าที่สุดก็อยู่ในมือตรงนี่เอง ถ้ามองใจตัวเองดี ๆ ผมเชื่อว่าคุณน่าจะพบคำตอบแน่นอน” (ลัทธิ เกษมสุข, 2558: 173)

การนำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับเกาะมหาสมบัติในวรรณกรรมเรื่องนี้ จึงสื่อสารให้เห็นว่า สมบัติที่มีค่าที่สุดนั้นไม่ใช่เงินทอง แต่คือการมีชีวิตอยู่ ดังขณะที่คิดกำลังเจอกับมรสุมทางทะเลจนเรือพลิกคว่ำ ก่อนหมดลมหายใจ มีความคิดบางอย่างแทรกเข้ามา โดยเฉพาะ ความคิดคำนึงเกี่ยวกับพ่อ เขานึกเสียใจที่ละทิ้งพ่อ เขาหวังจะมีชีวิตรอดกลับไปเพื่อสะสางความทุกข์ในใจที่เกิดจากความคาดหวังในวัยเด็กของคิด สุดท้ายเขาก็ได้รับการช่วยเหลือจากชายผมขาว การได้พูดคุยกับชายที่ช่วยชีวิตเขา ทำให้เขามองเห็นคุณค่าของตัวเอง การที่หัวใจของเขายังเต้นอยู่ย้ำเตือนว่า ชีวิตของเขานั้นสำคัญและเป็นเหมือนสมบัติล้ำค่าด้วย

2.2.4 จากโพรงกระต่าย: พื้นที่แห่งการติดกับดักของตนเอง

การสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายผ่านจากโพรงกระต่าย ดังตอนที่วิเวกหนีมาหลบซ่อนตัวใน “โพรงกระต่าย” ของตนเอง เพราะไม่กล้าเผชิญกับอดีตที่เลวร้าย (ทำนองการสร้างโลกของอลิซในเรื่อง *Lice in Wonderland* ที่ไม่เป็นจริง จึงเลือกเดินตามกระต่ายขาวถือนาฬิกาพกลงไปในโพรงไม้พิสดารเพื่อหวังว่าจะไปพบกับโลกใหม่ตามความหมายของตัวเอง) อย่างไรก็ตาม การติดอยู่ในวังวนของความวิเวกที่ไร้ทางออกนี้กลับไม่ทำให้เขามีความสุขได้ วิเวกจึงเพียรหาความตาย ครั้นเมื่อเขาหลุดพ้นออกมาได้ เขากลับตระหนักในคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ และตระหนักได้ว่า ความตายไม่ใช่หนทางแห่งการหลุดพ้น แต่คือการมีชีวิตอยู่อย่างรู้คุณค่าต่างหาก

ตอนนี้ผมรู้สึกเหมือนติดอยู่ในโพรงแห่งวิเวก ไม่อาจทำให้สงบอย่างแท้จริง แต่ก็ไม่กล้าพอจะล้มตาขึ้นค้นว่ามีสิ่งอื่นใดนอกจากความหวาดกลัวจับใจหรือไม่ การเลือกจบชีวิตวันนี้เอาตัวรอดตั้งที่ผ่านมากลับทำไม่ได้ง่าย ๆ อีกต่อไปเพราะเรื่องราวที่ได้สะสมเรียนรู้ในหลายเดือนทยอยรบกวนความปรารถนาที่จะใช้ความตายเป็นที่หลบหลีกจนแทบเกลี้ยงเกลาก การตกอยู่ในภาวะไร้ทางออกกลายเป็นความทรมานรสชาติใหม่เข้าถมทับทุกข์เดิมให้ยิ่งหนักขึ้นไปอีกยอมล้มตาตื่นด้วยความผิดหวังอีกครั้ง (ลัทธิ เกษมสุข, 2559: 242-243)

จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งเลือกใช้สถานที่ต่าง ๆ ซึ่งส่วนหนึ่งอิงสถานที่ที่เราคุ้นเคย มาตั้งแต่เกิดคือบ้าน และอิงตำนานเรื่องเล่า ทั้งเรื่องเล่าเกี่ยวกับเกาะมหาสมบัติ หรืออนุภาคจากเรื่องอลิซในดินแดนมหัศจรรย์ (lice in Wonderland) ที่หลบหนีจากโลกแห่งความเป็นจริงไปสู่โลกภายในจินตนาการเพื่อสลัดจากกรอบเกณฑ์ของผู้ใหญ่ การอ้างอิงบริบทเหล่านี้จึงอาจช่วยส่งเสริมให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายเกี่ยวกับความตายมาก ทำให้เข้าใจคุณค่าของการมีชีวิตมากขึ้นหลังจากผ่านเรื่องราวของความตายจากคนใกล้ตัวหรือจากตัวของเขาเอง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการสื่อความหมายเกี่ยวกับ “ความตาย” ในวรรณกรรมเรื่อง เกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่าย ของลักษณะ เกษมสุขพบว่า ตัวบทสร้างความหมายเกี่ยวกับความตายไว้อย่างหลากหลาย ในเรื่องวิเวกโพรงกระต่าย วิเวกมีความปรารถนาจะฆ่าตัวตาย เพราะเบื่อที่จะมีชีวิตอยู่ และอยากหลุดพ้นจากอดีตที่ขมขื่น เมื่อหลับฝันก็กลับพบภาพนิมิตของผู้ที่คิดฆ่าตัวตายอีกหลายคน จนส่งผลทำให้เขาตระหนักที่จะมีชีวิตอยู่มากขึ้น ขณะที่เรื่องเกาะมหาสมบัติ คิดรับรู้ความตายจากการสูญเสียแม่ จนกลายเป็นคนยึดติด สุดท้ายเมื่อได้ออกเดินทาง ได้เรียนรู้เรื่องราวของผู้ที่ใกล้ตาย และผู้ที่ต้องสูญเสียบุคคลอื่นเป็นที่รักเหมือนเขา ทำให้เขาตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิตอยู่มากขึ้น และยังเข้าใจความตายมากขึ้นด้วย ทั้งนี้ วรรณกรรมทั้งสองเรื่องได้สื่อสารความหมายเกี่ยวกับ “ความตาย” ไว้อย่างลึกซึ้ง 4 ประการ ได้แก่

1. ความตายคือความว่างเปล่า ที่ไม่ควรยึดติดใด ๆ
2. ความตายคือการย้ายร่างเพื่อโยกบินไปจากสิ่งที่เป็นอยู่ ดังการสร้างตัวตนของคีรีบุณที่มีชีวิตสดใส ช่วยเหลือตนเองได้ แตกต่างจากครามที่อ่อนแอและเปราะบาง
3. ความตายคือการเดินทางเพื่อเปลี่ยนผ่านตัวตนและจิตวิญญาณ ดังการตายของแม่ของคิตที่ไปอยู่ในโลกอื่น และการเดินทางของคิตทำให้เขาเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ มากขึ้น
4. ความตายคือการหลับฝัน หากยังไม่ตายก็ควรตื่นพื้นเหมือนนิเวก

ผู้แต่งใช้กลวิธีการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับ “ความตาย” ไว้ 2 กลวิธี คือ การสื่อสารผ่านตัวละคร มีทั้งตัวละครเยาวชนที่เป็นผู้เรียนรู้เรื่องความตาย ตัวละครวัยทำงานที่อยู่ในสภาวะของคนอยากตาย ตัวละครพ่อแม่หรือคนรักที่ส่งอิทธิพลให้คนใกล้ชิตอยากตายหรือมีชีวิตรอดอยู่ และตัวละครในสังคมที่ช่วยสร้างความหวังของการมีชีวิตรอดอยู่ ต่อมาคือการสื่อสารผ่านฉาก มีทั้งฉากเมืองสื่อสารถึงพื้นที่แห่งความอ้างว้าง และการฆ่าตัวตาย ฉากบ้านสื่อสารถึงพื้นที่แห่งการเติมเต็มการมีชีวิตรอดอยู่ ฉากเกาะมหาสมบัติสื่อสารถึงพื้นที่แห่งการสื่อสารสมบัติล้ำค่าในชีวิต และฉากการอยู่ในโพรงกระต่ายสื่อสารถึงพื้นที่แห่งกับดักของตนเอง

จุดเด่นของเรื่องนี้คือการให้ตัวละครออกเดินทางไปยังที่อื่น ๆ ทั้งในโลกแห่งความเป็นจริงและโลกในจินตนาการเพื่อให้ตัวละครหาวิธีการเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจโลกของตนเอง ลดความยึดมั่นถือมั่น แล้วรับฟังสรรพสิ่ง รวมทั้ง การยอมรับในความไม่สามารถไม่เข้าใจสิ่งนั้นๆ ทำให้เห็น “ความยึดหยุ่น” ของการใช้ชีวิตรอดมากขึ้น ทำให้เห็นว่า สาเหตุที่ทำให้คนคิดสั้นฆ่าตัวตายมีหลากหลายประการ ทั้งการเผชิญกับภาวะตึงเครียด การมีปัญหาร้าย การไม่มีที่พึ่ง เป็นต้น ผู้ที่คิดสั้นฆ่าตัวตายมักยึดติดกับความทุกข์ของตนเอง จึงเลือกที่จะฆ่าตัวตายเพื่อหลีกเลี่ยงจากความทุกข์นี้ อย่างไรก็ตาม ตัวบทที่สื่อสารให้เห็นว่า แม้ความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การมีชีวิตรอดสำคัญ และควรทำใจยอมรับการสูญเสีย ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด เสียใจ เศร้าใจ คนรัก สถานที่ที่เคยอยู่ เป็นต้น หากยืนหยัดอยู่ในสังคมท่ามกลางปัญหาต่าง ๆ นี้ได้ ก็จะทำให้มีความสุขมากขึ้น แทนที่จะเลือกฆ่าตัวตายก็เปลี่ยนเป็นรู้จักมอบความรักให้คนอื่น มองเห็นคุณค่าของการมีชีวิตรอดอยู่ และยอมรับว่าความตายเกิดขึ้นได้ทุกขณะ จึงไม่ต้องรอให้ตัวตาย แค่ออยู่กับปัจจุบันด้วยใจที่เป็นสุข นอกจากนั้นคนรอบข้างก็ต้องคอยให้กำลังใจ เป็นแรงหนุนสำคัญที่ทำให้ผู้คิดสั้นกล้าเผชิญหน้ากับอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตด้วย ส่วนผู้ที่ต้องสูญเสียคนที่รักหรือกำลังสูญเสีย ก็ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ควรมีความหวังและเห็นคุณค่าของคนที่ยังอยู่มากขึ้น

น่าสนใจว่า การสื่อสารเกี่ยวกับความตายส่วนหนึ่งอิงแนวคิดในพระพุทธศาสนาไม่น้อย โดยเฉพาะ หลักอริยสัจสี่ ผู้แต่งได้นำเสนอให้เห็นถึงสาเหตุแห่งทุกข์ การเผชิญกับความทุกข์ และการแก้ปัญหา ผลที่ได้รับ นั่นคือความสงบสุข และการปล่อยวาง

อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงปัญหาการฆ่าตัวตายในสังคมที่เกิดขึ้นกับทุกวัย โดยจะเกิดมากพิเศษกับคนสังคมเมืองที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ส่วนใหญ่จะเกิดจากวัยกลางคนหรือวัยทำงาน ที่อยากหลีกเลี่ยงไปจากที่ที่เป็นอยู่ด้วยการฆ่าตัวตาย นอกจากนั้นก็นำเสนอให้เห็นปัญหาทางจิตของตัวละครที่อิงแนวคิดทางจิตวิทยาด้วย ดังการนำเสนอให้เห็นปัญหาทางจิตของตัวละครวิเวก คิด คราม และตัวละครอื่น ๆ ที่มีภาวะของความซึมเศร้า บ้างก็คิดฆ่าตัวตาย การบอกสาเหตุที่ส่งผลต่อปัญหาทางจิตของตัวละคร สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อปัญหาทางจิตของตัวละคร หรือการใช้กลวิธีการป้องกันตัว เช่น การมุ่งเป็น หรือมุ่งตาย อย่างไรก็ตาม ตัวบทที่ชี้ชวนให้อ่านตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ และแนวทางการจัดการกับความทุกข์ต่าง ๆ ให้อย่างแยบยลด้วยเพื่อให้ผู้อ่านใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไป สอดรับกับที่วรรณวิสาข์ ไชยโย (2563: 2554) กล่าวว่า ความตายเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวและไม่เป็นที่พึงปรารถนาแก่ทุกผู้คน เนื่องจากความตายเป็นสิ่งที่น่าฉงน เราไม่รู้ว่าจะตายแล้วไปไหน ดังนั้น นักปรัชญาจึงพยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับความหมายของความตายเพื่อให้เข้าใจความหมายของชีวิตได้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น และสามารถเอาชนะความวิตกกังวลเมื่อต้องเผชิญกับความตาย เพื่อให้เกิดพลังและกำลังใจในการต่อสู้และสร้างสรรค์ชีวิตให้มีความหมายอย่างมีคุณค่ามากที่สุด ทศนคติที่มีต่อความตายจึงนำไปสู่ความเข้าใจความหมายของชีวิตและเป็นตัวกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้คนได้

บทความนี้มุ่งศึกษาการสื่อสารเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่าย ของลักษณ์ เกษมสุขเท่านั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการศึกษาหรือวิเคราะห์ในครั้งต่อไป นั่นคือการศึกษาผลงานของลักษณ์ เกษมสุขเรื่องอื่น ๆ อย่างครอบคลุมเพื่อให้เห็นลีลาการเขียนงานของนักเขียนที่ได้รับรางวัลในเวทีต่าง ๆ มากขึ้น นอกจากนี้ก็ควรศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมของนักเขียนอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะร่วมที่เป็นสากลของคนในสังคมหรือแนวคิดบางอย่างที่แตกต่างออกไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). *การวิเคราะห์สี่ข้อ: แนวคิดและเทคนิค* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ : เอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2547). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพจุจ ตันตพไทย. (2554). *การวิเคราะห์สัญลักษณ์ในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ที่มี
เด็กเป็นตัวละครหลัก*. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัย
กรุงเทพ.
- นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์. (2559). *การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นไทย
ร่วมสมัยระหว่างพ.ศ2547-2556*. [วิทยานิพนธ์ดุขะฎีบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย .
- ปรานี วงษ์เทศ. (2534). *พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัท
อัมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ฟ จำกัด.
- พีรดอนย์ บุญมา. (2560). *การวิเคราะห์สัญลักษณ์ของนักกีฬาในภาพยนตร์โฆษณาไทย*.
[ปริญญาานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ยุรฉัตร บุญสินท. (2538). *วรรณวิจารณ์*. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ลักษณ เกษมสุข. (2558). *เกาะมหาสมบัติ*. กรุงเทพฯ : นานามีบุ๊กส์พับลิชชั่นส์.
- ลักษณ เกษมสุข. (2559). *วิเวกโพรงกระต่าย*. กรุงเทพฯ : นานามีบุ๊กส์พับลิชชั่นส์.
- วรรษยา เลี้ยวเทียนไชย และน้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล. (2564). ช้างบิน และกล่องตุ๊กตาใต้กับ
จดหมายของพ่อ: ความตายในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแก้ว. *วารสาร
ไทยศึกษา*. 17(2), 127-150.
- วรรณวิสาข์ ไชโย. (2563). *ทัศนคติที่มีต่อความหมายของชีวิตกับความตายของวัยรุ่นใน
ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 12*, (หน้า 2553-2560). วันที่ 9-10
กรกฎาคม 2563. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

- วาสนา ศรีรักษ์. (2542). *ความตายของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย*. [วิทยานิพนธ์อักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สินันท์ ทับอาสา. (2566). ความตายในนวนิยายด้วยรัก ความตาย และใจสลาย
ของฮารุกิ มูราคามิ. *วารสารปรัชญาและศาสนา*. 7(2), 55-79.
- อนุพงศ์ คำมา. (2556). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตายสำเร็จ : กรณีศึกษาจังหวัด
สุโขทัย. *วารสารสมาคมนักจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*. 58(1),3-16.